

Drábik János

A kommunizmus halott, a kapitalizmus halálos beteg

Már tudjuk, hogy az 1989 után Magyarországon berendezkedett rendszer következtében tartósan 20 százalékkal összezsugorodott a termelő gazdaság, másfél millió magyar elveszítette a munkahelyét és miközben magánkézbe, elsősorban külföldi tulajdonba került a közvagyon, a számokkal való zsonglörködés ellenére az 1990 évi helyzethez képest nem csökkent az ország külföldi adóssága. Kiegészült viszont korábban nem létező, de ma már tetemes összegre rugó belső államadóssággal. Az 5.060 milliárd forint államadósság (külső és belső együttesen) után fizetendő évi mintegy 800 milliárd forint kamat pedig elviszi az állami költségvetés egyharmadát.

Schamschula György, az előző koalíciós kormány volt minisztere szerint csak legenda, hogy a külföldi pénzügyi körök megzsarolták volna Antall József miniszterelnököt, hiszen a nyugati bankvilágnak nem fűződött érdeke Magyarország pénzügyi bukásához. Ez szerintünk is igaz lehet, mert a hitelezőnek nem az adós csődje, hanem fizetőképességének a fenntartása az érdeke. Még pontosabban, az adósságfüggőség tartósítása és a kamatfizetési képesség megőrzése az, amit kíván. Tehát nem érdeke az adósság megfizetése, (hiszen akkor megszűnik a kamatfizetési kötelezettség) hanem csupán olyan szinten tartása, amelynek adósságszolgálati terheit még az ország teljesíteni tudja.

A volt miniszter azonban megerősíti, hogy erős külső pénzügyi befolyás érvényesült egyrészt abból a célból, hogy Magyarország vállalja továbbra is az elmúlt és illegitim kommunista rendszer által felhalmozott külföldi adósságot és annak törlesztését. Másrészt azért gyakorolt nyomást a nemzetközi pénzügyi közösség, hogy a reprivatizáció (azaz a kommunisták által elkobzott vagyonnak az eredeti tulajdonosok részére történő visszaadása) helyett csak privatizációra kerülhessen sor, amelyet

viszont minél gyorsabban le kell bonyolítani. A privatizáció és a kádárista kormányokra rátukmált nyugati hitelek maradéktalan visszafizetése azonban szervesen összefüggött. Mivel Magyarországnak 1990-ben az akkor 20 milliárd dollárra rugó külső adóssága mellett számottevő belső adóssága nem volt, ezért az volt az elgondolás, hogy kiárúsítják a 60 milliárd dollárra becsült nemzeti vagyontöbbségét, ebből maradéktalanul kifizetik a nyugati adósságot és még a gazdaság strukturális átalakítására, az államszervezet reformjára, a modernizációra, sőt a szociális háló fenntartására is marad elegendő összeg.

Ma, amikor a budapesti tőzsde világrekorder lett, mert a BUX-index három év leforgása alatt több ezer pontos növekedéssel 6 ezer fölé tornászta magát, jól láthatjuk, hogy mennyire mélyen áron alul került eladásra a magyar közvagyon. A részvények árának ez a gyors emelkedése nem a tőzsdén bejegyzett vállalatok gazdasági eredményeinek a javulását, termelékenységük bámulatos fokozódását, hanem a valótlan eladási ár reálisra növekedését jelzi. Csakhogy ez a pénz már nem azoké, akik ezeket az értékeket előállították. Az elkapkodott és költséges kiárúsítás, a közvagyon túlkapásokkal és visszaélésekkel teli privatizációs elkótyavetyélése a magyar lakosság 80 százalékának csak elszegényedést hozott. A tényleges értékhez viszonyítva mégis befolyt szerény összegeket pedig elvitte az adósságszolgálat. A kombinált államadósság pedig 20 milliárd dollárról mára mintegy 28 milliárdra növekedhetett. A pontos adatokat azért nem lehet tudni, mert a részadatokat a legkülönbözőbb bontásban közli a Nemzeti Bank, a Pénzügyminisztérium, a Központi Statisztikai Hivatal és az Államadósság Kezelő Központ. (A sajtóban olvasható adatok pedig teljesen megbízhatatlanok.) Így pl. írnak Magyarországot állami és nem állami adósságáról, bruttó és nettó adósságáról, külső és belső adósságáról, hosszú távú és rövidtávú fizetési kötelezettségeiről, és így tovább. A közölt részadatokat pedig sajnos nem lehet összeegyeztetni.

A már beindult választási hadjárat részét képező koalíciós sikerpropaganda pedig nem győzi hangsúlyozni, hogy a Világbank, a Nemzetközi Valutaalap, a nyugati kereskedelmi bankok és befektetési ügynök-

ségek mennyire meg vannak elégedve hazánkkal. Erre nekik minden okuk megvan, hiszen nemcsak hiteleiket kapták vissza eddig pontosan kamatos-kamatostul, de az adósságszolgálat miatt hiányzó tőke következtében csaknem működésképtelenné vált magyar ipar és kereskedelem legértékesebb részét is nevetséges áron vásárolhatták fel nagyrészt ugyanezen hitelezők, illetve ügynökeik, nem kis részben a magyar társadalomtól adósságszolgálat révén kisajtolt pénzből.

A magyar nép cserébe mindezért a „Bokros-csomag“-ként ismert radikális megszorító intézkedéseket kapta, amelyek alapjaiban rendítették meg a magyar családok szociális biztonságát. A szorongatott helyzetbe került lakosság, mint a ketrecbe zárt állat, az életet jelentő szaporodásról való lemondással válaszol. Az évi százezer élveszületésre 80 ezer abortusz jut, az ország népessége nemcsak öregedik, de évente egy kisebb városnyi lakossal csökken. A több százezer idült alkoholista mellett már ott vannak a kábítószerélvező fiatalok tízezrei. Válságban van az egészségügyi és társadalombiztosítási rendszer és mélyponton a társadalmi szolidaritás. A közéletet a korrupció, a közbiztonságot pedig a szervezett bűnözés veszélyezteti. Az ország csak az árszínvonalban közelítette meg Európát, a bérszínvonal reménytelenül balkáni maradt. Csupán a januári energiaár-emelés 57 milliárd forinttal terhelte meg a fogyasztókat, amelyből 48 milliárd jut a külföldi tulajdonosoknak. A magasabb árat azonban már sokan képtelenek megfizetni, ezért az állam 1,4 milliárddal kárpótolja a nyugati tulajdonosokat, természetesen az adófizetők pénzéből. Áprilisban további 3,6 és júliusban pedig újabb 4,5 milliárddal drágult az elektromos áram. A rekordáremelkedés oka, hogy a privatizációs szerződésben az állam igen magas nyereséget szavatolt a nyugati vevőknek. A továbbra is kétszámjegyű infláció miatt ezt a garantált magas nyereséget csak ilyen erőltetett ütemű ár-emelésekkel lehet tartani. A stratégiai fontosságú villamosenergia-termelő ágazatot is csupán azért kellett kiárusítani, hogy a kapott ellenértéket adósságtörlesztés címén azoknak lehessen átutalni, akik aránytalanul magas kamatra nyújtott hiteleiket már eddig is sokszorosán visszakapták a magyar társadalomtól.

1. Miféle rendszer rendezkedett be Magyarországon?

Ahogy korábban helytelenül szinonimaként használták a központi tervgazdálkodás és a szocializmus szavakat, ma ugyanez történik a szabad piactudálkodás és a kapitalizmus fogalmainak az összekeverésével. A piactudálkodás olyan gazdasági berendezkedés, amelyben a termelési folyamatokat, az ár- és csereviszonyokat az egyenlő esélyű emberek, a gazdasági élet egyenlő jogú szereplői határozzák meg a kereslet és kínálat révén. A piactudáság olyan önszabályozó rendszer, amely belső törvényszerűségeinél fogva egyensúlyi állapotra törekszik. Amennyiben a monopóliumok és a társadalmi igazságosságot nélkülöző működési feltételek kialakulását az állam megakadályozza, akkor a történelem tanúsága szerint ez a rendszer bizonyul a viszonylag legigazságosabbnak és leghatékonyabbnak.

A kapitalizmusban, - a pénzvagyron monopolrendszerében - viszont kizárólag a pénztőke uralja a gazdasági életet. Ebben a rendszerben csak olyan termékek és szolgáltatások előállítására kerülhet sor, - függetlenül azok társadalmi szükségességétől és hasznosságától - , amelyek kamat és profit formájában megfelelő nyereséget biztosítanak a befektetett tőke számára. A tőke nyereségének a nagyságát elsősorban a pénz után fizetendő kamat mértéke határozza meg. A kamat nagyságát ugyanakkor befolyásolni lehet azzal, hogy a pénzt annak tulajdonosai visszatartják és mesterséges pénzszűkét idéznek elő, amely viszont felnyomja a pénz „árát“, a kamatot. Ezért igaza van Helmut Creutznak, amikor a kamatot olyan törvényesített „védelmi pénznek“ nevezi, amely hasonlít a maffia által kizsartolt „védelmi pénzhez“. A maffia a nem fizető tulajdonost vállalata tönkretételével fenyegeti. A tőke birtokosa pedig a pénze visszatartásával fenyegeti, - ami a tulajdonos-vállalkozó csődbejutását jelenti - ha az nem hajlandó a követelt nagyságú kamatot vagy profitot megfizetni a befektető tőkésnek.

Szabad vállalkozáson alapuló, - egyenlő esélyű piaci szereplőkkel működő, - piactudálkodás ma sehol nem létezik a világon. Vagy túlzott

állami beavatkozással eltorzított vagy pedig a pénztőke hegemoniája által korlátozott, csökevényes piacgazdaságok léteznek csupán. A fejlett Nyugat jóléti államaiban éppen napjainkban leépülő szociális piacgazdálkodás csupán egy kísérlet volt a kapitalizmus legkirívóbb igazságtalanságainak az állami újraelosztás révén történő enyhítésére. A pénztőke azért bontatja le ezt a rendszert, mert a reálgazdaságtól elszakított kamatok lényegesen gyorsabb ütemben növekednek, mint a termelékenység és emiatt a termelő gazdaság már nem képes egyszerre finanszírozni a szociális kiadásokat és fizetni a mértani haladvány szerint növekedő pénztőke hozadékát.

A „kapitalista piacgazdaság“ meghatározás pedig fából vaskarika és teljesen hasznavehetetlen, mert a pénzmonopólium olyan mindent átfogó szupermonopólium, amely az uralma alatt tartja a piac alapját képező termelőgazdaság minden szereplőjét, beleértve a hegemon helyzetet élvező multinacionális monopóliumokat is. Ez a kettős szintű monopolrendszer pedig nem egyeztethető össze a szabadvállalkozáson alapuló piacgazdálkodással. Surányi György, a Nemzeti Bank elnöke sem tett említést a piacgazdaságról, amikor a jelenlegi magyar gazdasági rendszer természetéről kérdezték ez év márciusában. A kialakult viszonyokat „magántulajdonon és pénzügyi koordináción alapuló versenyrendszerként“ határozta meg. Vagyis olyan gazdasági rendszerként - és ezt már mi tesszük hozzá -, amely a hitelfüggőségen és a kamatfizetésen alapul és amelyben az értéket nem termelő, élőködő pénztőke minden évben elviszi kamat formájában pl. az állami költségvetés egyharmadát. Ez azt jelenti, hogy beláthatatlan időig a magyar társadalom többsége évente 2-3 hónapi ingyen munkát kénytelen végezni a pénzvagyron birtokosai számára. Ez nem a szabadság rendje, hanem a személytelen és átláthatatlan - vagy inkább csak tudatosan elködösített - pénzviszonyokba elrejtett feudális függőség modern változata.

2. A pénzmonopólium hatalmának korlátozása

Addig, amíg a pénzmonopólium uralmát nem vagyunk képesek megtörni, addig sem a fejlett Nyugaton, sem Magyarországon nem beszélhetünk sza-

bad piacgazdálkodásról, még kevésbé szociális piacgazdaságról. Mondhatnánk, hogy törődjünk bele sorsunkba, mert ezen úgy sem lehet változtatni. Ha a fejlett nyugati demokráciák polgárai nem voltak képesek erre, akkor a kommunizmus állammonopolista diktatúrájából a pénzmonopólium kapitalista diktatúrájába csöppent magyar polgárok miként lennének erre képesek? De sajnos ez a beletörődés nem járható út, mivel ez a rendszer annyira kiegyensúlyozatlan, annyira nem képes zavarmentesen működni, hogy minduntalan kikényszeríti a társadalom részéről a korrekciót, sőt a radikális beavatkozást. Nem kell matematikusnak lennünk, hogy belássuk, ez a rendszer matematikai törvényszerűségek miatt összeomlásra van ítélve. Az exponenciálisan növekvő, de önmagában értéktelen pénzvagyon elszívja kamat formájában a gazdasági növekedés eredményét. Emiatt a gazdaság úgy van kényszernövekedésre ítélve, hogy egyre inkább takarékoskodnia kell a munkaerőnél, az infrastruktúránál, miközben rászorul a pótolhatatlan nyersanyagok pazarló felhasználására, pusztítva a természeti környezetet, amelynek nincs többé lehetősége a természetes regenerálódásra.

A pénz szupermonopóliumára épülő kapitalista rendszer problémái pénzrendszerében gyökereznek. Ebben a rendszerben két kiegyensúlyozatlanságot okozó tényező is hat. Az egyik a forgalomban lévő pénzmennyiség túlzott növekedése, amely inflációt eredményez, a másik pedig az értékpapírokból, államkötvényekből, kincstárjegyekből, részvényekből, lekötött banki betétekből, váltókból, valamint hitelekből és pénzkövetelésekből álló pénzvagyon túlzott növekedése, amely egyrészt növekvő eladósodásra kényszeríti nemcsak a gazdasági élet szereplőit, de az államokat is, másrészt kierőszo- kolja a szükségtelen mértékű gazdasági növekedést, amelyet a kamatfizetésen kívül más szempontok nem indokolnak. A gazdaság egészével arányban nem álló eme két pénzügyi vízfej növekedésének a megfékezése végett hatékony állami ellenőrzés alá kell helyezni a pénzmennyiség szabályozását és így átalakítani a reálgazdasági folyamatokat. Mindkét célt a pénz-és hiteláramlás szavatolásával lehet elérni, amely feleslegessé teszi egyrészt az inflációt, azaz azok megbüntetését, akik visszatartják pénzüket a reálgazdaságtól, másrészt a kamatot, azaz azok megjutalmazását, akik pénzüket mások rendelkezésére bocsátják.

Ehhez először optimálisan fel kell oldani azt az ellentmondást, hogy a pénz egyrészt a gazdaság egészének a működését szolgáló nélkülözhetetlen közszolgáltatás, másrészt pedig a köz ellenőrzése alól kivont magántulajdon. Második feladatként összhangba kell hozni a pénz csereeszköz funkcióját és értékörző, értékelhalmozó szerepét. Végül pedig megoldást kell találni arra az ellentmondásra, hogy a pénz egyszerre szolgál a kereslet érvényesítésére és a hitelnyújtásra. Az első és a harmadik ellentmondás akadályozza jelenleg a pénzmennyiség megfelelő áramoltatását és ezáltal az infláció leküzdését. Az első és a második ellentmondás pedig akadályozza a kamatok megfelelő mértékű csökkentését. Ez utóbbi igen súlyos probléma, mert a jelenlegi kamatszint mellett nemcsak fennmarad a pénzvagyon és az eladósodás növekedésének már kialakult üteme, és ennek nyomán a társadalmi össztermék igazságtalan elosztása, hanem még fokozódik is. Ennek a szélsőségesen kiegyensúlyozatlan fejlődésnek viszont már kirajzolódnak a súlyos következményei: egyre élesebbé és gyakoribbá válnak a szociális és gazdasági konfliktusok, szaporodnak az ökológiai zavarok, és általános strukturális válság jelei észlelhetők.

3. Diagnózis és terápia

A parazita jellegű pénzmonopólium alatt nyögő modern kapitalizmus még nem múlt ki, mint a kommunizmus, de már halálosan beteg. A halálos kór tüneteit így lehet röviden diagnosztizálni: A gazdasági élet monetáris részében rendkívül ingadozik a vérkeringés. A pénztőke állandóan növekvő kamathozamai révén egyre nő a pénzvagyon és a banki tevékenység egésze. A pénztőke igényei tartósan növekednek a reálgazdasággal szemben és a pénzvagyon birtokosai egyre nagyobb szeletet hasítanak ki maguknak a gazdasági össztermékből. Ennek nyomán folyamatosan zsugorodik az a rész, amely az értéket előállító termelők számára fogyasztásra és újratermelésre rendelkezésre áll. Az eladósodás fokozódásával arányosan csökken a vállalkozók és a munkavállalók jövedelme. Ennek következtében csökken a kereslet és elmaradnak a beruházások. Tömegessé válnak a csődök és rekordmértűre nő a munkanélküliség. Hosszútávon egyre elviselhetlenebbé válnak a társadalmi feszültségek, amelyek minden rövidéletű fellendülés

megszakadásával csak fokozódnak. A társadalom destabilizálódik és ez erőszakos konfliktusokhoz vezethet.

Az így diagnosztizált beteg állapotot a következő terápiával lehetne kezelni: el kell kerülni minden eszközzel az értéket előállítók jövedelmének a további csökkenését. A társadalmi összterméket minden évben legalább olyan mértékben kell növelni, hogy ki lehessen vele elégíteni a tőke igényeit az értéket előállítók megrövidítése nélkül. Ha megmarad a tőke és a munka között meglévő jelenlegi elosztási arány, akkor a reálgazdaság növekedésének százalékosan meg kell felelnie a pénzvagyron növekedési ütemének. A fenyegető társadalmi krízisnek ez a megoldása azonban felgyorsítja az ökológiai válságot. Egy ilyen válság nemcsak természeti katasztrófákkal fenyeget, de kielezi a harcot az egyre szűkösebbé váló természeti erőforrások - a tiszta víz és levegő, fosszilis energiahordozók, művelhető földterület - megszerzéséért.

A most felvázolt problémák forrása a pénzmennyiség exponenciális növekedése. Ha ez a pénz nem kerül hitel formájában vissza a gazdasági életbe, akkor gazdasági visszaeséssel, sőt válsaggal kell számolni. Ha viszont visszakerül, akkor folytatódik az eladósodás és az értéket előállító termelők további elszegényedése. Ennek pedig várható következménye egy társadalmi-gazdasági összeomlás lehet. Ha ennek elkerülése végett állandóan fokozzuk a termelést, akkor pedig egy ökológiai katasztrófával kell szembenézni. Ma annak lehetünk a tanúi, hogy a társadalmi összeomlás aligha kerülhető el, - lényegében erre figyelmeztetett a gyors és helyes helyzetfelismeréséről közismert Soros György is az év elején megjelent tanulmányában, - mert a reálgazdaság növekedése nem képes lépést tartani a pénzvagyron növekedésével és a buborékká felfúvódott spekulációs tevékenységgel. Az ökológiai katasztrófa pedig azért nem megelőzhető, mert még e mostani nem kielégítő ütemű növekedés is túlságosan megterheli és pusztítja a természeti környezetet.

Ebből az ördögi körből csakis a kamatok radikális csökkentésével lehet kikerülni. A kamatlábak csökkentésével lelassul a pénzvagyron növekedése és vele együtt a további eladósodás mértéke. A csökkenő kamatteher és

eladósodás viszont tehermentesíti a gazdasági életet. Ezáltal csökken az értéket termelők elszegényedése és az erőszakolt gazdasági növekedés kényszere is enyhül. A kamatot azonban csak akkor lehet jelentősen csökkenteni, ha a társadalom szervezett ereje, a demokratikus állam, olyan jogszabályokat hoz, amelyek megszüntetik a pénzvisszatartás lehetőségét. Azaz csak úgy lehet korlátozni a kamatigényt, ha az állam, mint szervezett közhatalom, megtiltja a pénzvagyon időközben autonóm magánhatalomra szert tett tulajdonosainak, hogy a pénzt, ezt a mindenki számára létfontosságú és közhasznú eszközt, akárcsak időlegesen is kivonhassák a gazdasági élet vérkeringéséből. Ha minde erre nem kerül sor, akkor egyszerű matematikai okokból, mint már említettük, a jelenlegi rendszer összeomlásra van ítélve. Csak akkor állhat elő az egyensúly és a tartós stabilitás, ha a pénztőke kamatigénye a reálgazdaság növekedésének a mértéke alá süllyed. A természet is így juthat lélegzetvételnyi szünethez és regenerálódási lehetőséghez, az értéket előállító termelők pedig így kaphatnak munkájukkal arányos jövedelmet.

Azok a javaslatok, párt- és kormányprogramok, amelyek ezt a problémát megkerülik, vagy csak tüneti kezelést javasolnak, valójában aláássák egy igazságosabb társadalom, egy valóban demokratikus rend kialakulását. A gazdasági demokrácia valamilyen formája nélkül a politikai demokrácia sem lehetséges. A választásokra készülő magyar társadalomnak végre azon politikai erőkre kellene szavaznia, akik készek hozzájárulni a jelenlegi pénzrendszerhez, azaz hajlandóak újra a kormány ellenőrzése alá vonni a Nemzeti Bankot és felhasználni a kamatmentes finanszírozás sikeres történelmi példáinak a tapasztalatait. Olyan vezetőkre van szükség, akik tényleg elszánták magukat a társadalom többségét alkotó produktív emberek érdekeinek az érvényesítésére. Ma az a valóban demokratikus, szabadelvű és egyben közös nemzeti érdekeinket is képviselő program, amely nyolc év kudarcai után végre felvállalja ennek az eddig tabuként kezelt problémának a megoldását.